

MARIO
VARGAS
LJOSA

Rat za smak sveta

Prevela
Jasna Bunjevac Sotelo

■ Laguna ■

Naslov originala

Mario Vargas Llosa

LA GUERRA DEL FIN DEL MUNDO

Copyright © Mario Vargas Llosa, 1981

Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Romani Marija Vargasa Ljose

Knjiga br. 5

Od istog pisca:

Grad i psi

Zelena kuća

Razgovor u katedrali

Pantaleon i posetiteljke

Rat za smak sveta

Povest o Majti

Pohvala pomajci

Jarčeva fešta

Avanture nevaljale devojčice

Keltov san

RAT ZA SMAK SVETA

*Euklidešu da Kunji na onom svetu
i Nelidi Pinjon na ovom.*

*Antihrist se rodio
Da Brazilom zavlada
Oslobodiće nas Savetnik,
Tu je da ga savlada*

SADRŽAJ

JEDAN.	13
DVA	173
TRI	191
ČETIRI.	461
O autoru	739

JEDAN

I

Čovek je bio visok i toliko mršav da se uvek činilo kao da stoji okrenut profilom. Put mu je bila tamna, kosti su mu štrčale, a oči plamsale većitom vatrom. Na nogama je nosio pastirske sandale, a ljubičasta tunika mu je visila niz telo i podsećala na mantije misionara koji su, s vremena na vreme, posećivali mesta u sertonu*, krstili čopore dece i venčavali parove prilježnika. Nije bilo moguće odrediti mu godine, poreklo, doznati ko je i otkuda je, ali je na tom spokojnom licu, u njegovim smernim navikama, u toj nepokolebljivoj ozbiljnosti bilo nečega što je, još i pre nego što bi počeo da daje savete, privlačilo ljude.

Pojavljivao se iznebuha, u početku sam, uvek pešice, prašnjav od puta, svakih nekoliko nedelja, meseci. Njegova izdužena prilika oštro se ocrtavala u svetlosti sumraka ili svitanja, dok je prolazio jedinom ulicom u naselju, grabeći krupnim koracima kao da nekuda žuri. Prolazio je odrešito kroz stada koza s kojih

* Od port. *sertão* – slabo nastanjena oblast, naročito u unutrašnjosti polupustinjskog dela na severoistoku Brazila, pogodnija za stočarstvo nego za ratarstvo, čije stanovništvo neguje stare običaje i predanja. (Prim. prev.)

se čula zvonjava, između pasa i dece, koja su mu se sklanjala s puta i radoznalo ga posmatrala, ne odgovarajući na pozdrave žena koje su ga već poznavale te su mu se klanjale i hitale da mu prinesu bokale kozjeg mleka i tanjire farinje* i pasulja. Međutim, on nije ni jeo ni pio dok ne bi stigao do mesne crkve i ponovo, po stoti put, ustanovio da je razvaljena, neokrećena, da su joj tornjevi krnji, zidovi provaljeni, podovi potklobućeni, a oltari crvotočni. Osetio bi bol kao retirante** kojem je suša pomorila decu i stoku ostavivši ga bez igde ičega, pa sad, evo, mora da napusti dom, kosti svojih mrtvih, da bi utekao, utekao neznano kuda. Ponekad bi se zaplakao i kroz suze bi se onaj tamni plamen njegovih očiju pojačao do strašnog sevanja. Smešta bi počinjao molitvu. Ali nije se molio kao drugi muškarci ili žene: on bi pao ničice na zemlju, kamen ili rasklimatane ploče, naspram mesta gde se nalazi, ili se nalazio, ili bi trebalo da se nalazi oltar, i tu se molio, katkad u sebi, katkad glasno, sat ili dva, a meštani su ga posmatrali s poštovanjem i divljenjem. Izgovarao je svima znano Vjeruju, Očenaš i Zdravomarije, a i neke druge molitve kakve niko pre toga nije čuo, ali koje će, kako budu proticali dani, meseci i godine, ljudi popamtiti. „Gde je paroh?“, čuli bi da pita. „Zašto ovde nema pastira za stado?“ Jer ga je to što su sela bila bez sveštenika žalostilo koliko i propadanje Gospodovih staništa.

Tek pošto bi Dobrog Isusa zamolio za oproštaj zbog stanja u kome drže njegov dom, pristao bi da se založi i da nešto popije, jedva bi okusio ono čime su meštani svojski nastojali da ga pogoste čak i u godinama nestašice. Pristao bi da prenoći pod krovom, u nekoj od kuća koje su mu sertonci nudili, ali retko ko je video da je legao u ljuljašku, na rasklimatani krevet ili

* *Farinha* (port.) – kukuruzni hleb, proja. (Prim. prev.)

** *Retirante* (port.) – sertonac koji, sam ili u grupi, odlazi u druge oblasti Brazila, bežeći od suše; izbeglica. (Prim. prev.)

slamaricu onoga ko bi mu dao konak. Ispružio bi se na patos, bez ikakve ponjave i, naslanjajući glavu s razbarušenom kosom boje uglja na mišicu, malo odspavao. Uvek je legao poslednji, a najveći ranoranioci među kravarima i čobanima videli bi ga, krećući u polje, kako već popravlja zidove i krov crkve.

Savete je davao u sumrak, pošto se muškarci vrata s polja, žene posvršavaju kućne poslove, a deca pospu. Davao ih je na onim kamenitim ledinama bez drveća kakvih ima u svim mestima u sertonu, na raskršćima glavnih ulica, koja bi se mogla zvati trgovima da su imala klupe, senice, travnjake ili da su kojim slučajem sačuvala one koji su tu nekad bili, a koje su s vremenom uništile suše, pošasti, nemarnost. Davao ih je u času kad nebo na severu Brazila, pre nego što će potamneti i osuti se zvezdama, plamti kroz krošnjaste bele, sive ili plavičaste oblake i kad se u visinama, nad beskrajnošću sveta, javi nešto poput ogromnog vatrometa. Davao ih je u času kad se pale vatre da se rasteraju insekti i spremi večera, kada mine zapara i digne se povetarac što krepiljude i pomaže im da lakše podnesu bolest, glad i patnje koje nosi život.

Govorio je o običnim a važnim stvarima, ne gledajući nikoga posebno među svetom koji ga je okruživao ili, zapravo, gledajući zažagrenim očima kroz skup staraca, žena, muškaraca i dece, nekoga ili nešto što je samo on bio kadar da vidi. O stvarima shvatljivim, maglovito poznatim još od pamtiveka, koje bi čovek posisao s majčinim mlekom. O stvarima sadašnjim, opipljivim, svakidašnjim i nezaobilaznim, kao što su smak sveta i Strašni sud, koji možda mogu nastupiti i pre nego što selo stigne da opet podigne srušenu kapelu. Šta bi se desilo ako bi Dobri Isus video napuštenost u kojoj su ostavili njegov dom? Šta bi rekao o postupku onih pastira koji, umesto da pomognu, siromahu prazne džepove i naplaćuju mu verske usluge? Da li se reč božja sme prodavati, zar ona ne mora da se daje besplatno?

Kakvo bi opravdanje pred Ocem imali oni što se, uprkos zavetu na besporočnost, odaju bludu? Je li kojim slučajem dopušteno izmišljati laži za njega koji čita misli kao što tragač na zemlji čita jaguarove stope? Govorio je o stvarima praktičnim, svakodnevnim, bliskim, kao što je smrt, koja vodi sreći ako se u nju stupi čiste duše, kao na veselje. Jesu li ljudi životinje? Ako nisu, morali bi da kroz ta vrata prolaze urešeni svojom najlepšom odorom, u znak smernosti pred onim s kojim će se sresti. Pričao im je o nebu a i o paklu, staništu Psa, popločanom žeravicom i zvečarkama, i o tome kako se Đavo može prikazati i u naizgled bezazlenim novotarijama.

Govedari i radnici iz unutrašnjosti slušali su ga ćutke, radoznali, zastrašeni, ganuti, a tako su ga slušali i robovi i oslobođenici iz šećerana na obali, i žene, i roditelji, i deca i drugih. Ponekad – ali retko, jer su im njegova ozbiljnost, potmul glas ili mudrost ulivali strah – poneko bi ga prekinuo da razjasni kakvu nedoumicu. Da li će se ovaj vek završiti? Hoće li svet dočekati hiljadu devetstotu? On je odgovarao ne gledajući nikog, s mirnom sigurnošću i često u zagonetkama. Godine 1900. utruće svetlosti i počće da pljušte zvezde. Ali pre toga zbiće se čudnovati događaji. Njegov glas je pratila tišina u kojoj se čulo pucketanje vatri i zujanje insekata koje su gutali plameni jezici, dok su meštani, zadržavajući dah, unapred naprezali pamćenje da bi se prisetili budućnosti. Godine 1896. hiljade stada pohrliće s obale u serton i more će se pretvoriti u serton a serton u more. Godine 1897. u pustinji će izrasti trava, pastiri i stada će se izmešati i od tog časa postojaće samo jedno stado i samo jedan pastir. Godine 1898. namnožiće se šeširi i ponestaće glavâ, a 1899. pocrveneće reke i jedna nova planeta zaparaće nebeski svod.

Valja se, dakle, pripremiti. Treba obnoviti crkvu i groblje, najvažniju građevinu posle doma gospodnjeg, jer to je predvorje

neba ili pakla, te ovo vremena što je još ostalo valja posvetiti bitnom – duši. Zar će muškarac ili žena onamo da krenu u haljama, haljinama, s filcanim šeširima, cipelama na šniranje i svim vunanim i svilenim luksuznim stvarima kakve Dobri Isus na sebe nikad ne beše stavio?

Bili su to saveti praktični, obični. Pošto bi čovek otišao, pričalo se o njemu: da je svetac, da je čudotvorac, da je u pustinji video kupinu u ognju, isto kao Mojsije, i da mu je jedan glas objavio neizgovorivo ime gospodnje. Njegovi saveti su se pre-pričavali. I tako, pre nego što je propalo Carstvo, a kad je nastala Republika, meštani Tukana, Sorea, Ampara i Pombala imali su prilike da ih čuju; iz meseca u mesec, iz godine u godinu, iz ruševina su vaskrsavale crkve u Bom Konselju, Žeremoabu, Masakari i Inambupeu; po njegovom nauku, podignute su ograde i niše na grobljima u Monte Santu, Entre Riosu, Abadiji i Barakanu, a smrt se slavila časnim pogrebima u Itapikuruu, Kumbeu, Natubi, Mokambu. Iz meseca u mesec, iz godine u godinu, njegovim savetima su se ispunjavale noći u Alogoinjasu, Uaui, Žakobini, Itabajani, Kamposu, Itabajaninji, Žeruu, Rijašanu, Lagartu, Simanu Dijašu. Saveti su svima izgledali dobri i zato, najpre u jednom a posle u drugom, pa na kraju u svim mestima na severu, čoveka koji ih je davao, premda mu je ime bilo Antonio Visente a prezime Mendeš Masijel, počće da zovu Savetnikom.

Drvena rešetka odvaja novinare i službenike lista *Žornal de Notisijaš* – čiji se naziv, ispisan gotskim slovima, ističe iznad ulaza – od ljudi koji tamo odlaze da bi dali oglas ili doneli kakvu vest. Novinara nema više od četvorice ili petorice. Jedan od njih pregleda zidnu arhivu; dvojica, bez sakoa ali s tvrdim kragnama i vrpčastim kravaticama, živo razgovaraju pored kalendara na

kome stoji datum – 2. oktobar, ponedeljak, 1896. – a jedan, mlad i nezgrapan, s debelim naočarima za kratkovidne, piše za stalkom gušćijim perom, ravnodušan prema svemu što se zbiva oko njega. U dnu, iza zastakljenih vrata, nalazi se Uprava. Neki čovek s kačketom i veštačkim manžetama radi sa strankama što čekaju u redu pred pultom *Plaćenih oglasa*. Jedna gospođa mu je upravo predala nekakav karton. Blagajnik, liznuvši kažiprst, prebraja reči – Klistiri Žifoni / / Leče Gonoreju, Hemoroide, Belo Pranje i sve tegobe Mokraćnih Puteva / / Priprema ih Madam A. de Karvaljo / / Ulica 1. marta br. 8 – i kaže cenu. Pošto gospođa plati, spremi kusur i ode, onaj što je čekao iza nje prilazi i pruža svoj papir blagajniku. Nosi tamnu odeću, ima žaket na preklap i zaobljen šešir, a sve to izgleda veoma izanđalo. Kovrdžava crvenkasta kosa prekriva mu uši. Pre je visok nego nizak, plećat, temeljan, zreo. Blagajnik broji reči oglasa prstom koji klizi po hartiji. Najednom mršti čelo, povlači prst i prinosi tekst očima kao da sumnja da nije najbolje pročitao. Napokon zbunjeno pogleda čoveka koji stoji ukipljen. Blagajnik trepće, u neprilici, a zatim kaže čoveku da sačeka. Vukući noge, prolazi prostorijom, s papirom koji mu se klata u ruci, prstima pokuca na zastakljena vrata Uprave i ulazi. Posle nekoliko časaka ponovo se pojavljuje i znacima zove mušteriju unutra. Nakon toga vraća se svome poslu.

Čovek u tamnom prolazi kroz *Žornal de Notisijaš* zvekećući potpeticama kao da umesto obuće ima potkovice. U maloj kancelariji, zatrpanoj hartijama, novinama i propagandom Napredne republikanske stranke – Jedinstveni Brazil, snažna nacija – čeka ga čovek koji ga gleda s vedrom radoznalošću kao kakvu retku zverku. Sedi za pisaćim stolom, nosi čizme, sivo odelo, mlad je, crnomanjast, naizgled energičan.

„Ja sam Epaminondaš Gonsalveš, direktor lista“, kaže. „Napred.“

Čovek u tamnom lako se klanja i prinosi ruku šeširu, ali ga ne skida niti progovara.

„Vi biste hteli da mi ovo objavimo?“, pita direktor, mašući ceduljicom.

Čovek u tamnom potvrdno klimne glavom. Bradica mu je crvenkasta kao i kosa, oči su mu prodorne i veoma svetle; njegova široka usta čvrsto su stisnuta, a nozdrve, veoma raširene, kao da udišu više vazduha nego što im je potrebno.

„Ukoliko ne košta više od dve hiljade reisa“*, mrmlja na lošem portugalskom. „To mi je sav kapital.“

Epaminondaš Gonsalveš kao da je u nedoumici da li da se nasmeje ili da se naljuti. Čovek i dalje stoji, veoma ozbiljan, i posmatra ga. Direktor odlučuje da prinese papir očima.

„Pozivaju se svi koji vole pravdu na javni skup solidarnosti s idealistima iz Kanudosa i sa svim pobunjenicima sveta, na Trgu slobode, 4. oktobra, u šest po podne“, čita lagano. „Može li se znati ko saziva ovaj miting?“

„Zasada ja“, odgovara čovek spremno. „Ako *Žornal de Notisijaš* želi da bude pokrovitelj, *wonderful*.“

„Da li je vama poznato šta su učinili oni, tamo u Kanudosu?“, gundča Epaminondaš Gonsalveš, lupnuvši po stolu. „Zaposeli su tuđu zemlju i žive u promiskuitetu, kao životinje.“

„Dve stvari dostojne divljenja“, potvrđuje čovek u tamnom. „Zato sam i rešio da novac potrošim na ovaj oglas.“

Direktor malko počuta. Pre nego što će opet progovoriti, iskašljava se.

„Može li se znati ko ste vi, gospodine?“

Bez razmetljivosti, bez nadmenosti, pomalo svečano, čovek se ovako predstavlja:

„Ratnik slobode, gospodine. Da li će oglas biti objavljen?“

* Portugalski i brazilski sitan novac. (Prim. prev.)

„Nemoguće, gospodine“, odgovara Epaminondaš Gonsalves, već gospodareći situacijom. „Vlasti Baije samo vrebaju priliku da mi zatvore list. Mada su na rečima prihvatili republiku, još su monarhisti. Mi smo jedini pravi republikanski list u ovoj državi, pretpostavljam da ste to primetili.“

Čovek u tamnom napravi prezriv pokret i procedi kroz zube: „Tome sam se i nadao.“

„Savetujem vam da ovaj oglas ne nosite u *Dijario de Baija*“, dodaje direktor predajući mu ceduljicu. „Pripada baronu De Kanjabravi, vlasniku Kanudosa. Dospećete u zatvor.“

Ne izgovorivši ni reči u znak pozdrava, čovek u tamnom se okreće i odlazi stavlajući oglas u džep. Prolazi svojim zvonkim hodom kroz redakciju lista ne gledajući i ne pozdravljajući nikoga, a ispod oka ga posmatraju – tu turobnu siluetu lepršave plamene kose – novinari i mušterije *Plaćenih oglasa*. Pošto je prošao, mladi novinar s naočarima za kratkovidost ustaje od svog stalka sa žutim listom u ruci i kreće prema Upravi, gde Epaminondaš Gonsalves još viri za nepoznatim.

„Po odluci Guvernera države Baija, Preuzvišenog gospodina Luiša Vijane, danas je iz Salvadora krenula jedna četa devetog pešadijskog bataljona, pod zapovedništvom poručnika Piresa Fereire, sa zadatkom da iz Kanudosa protera razbojnice koji su zaposeli imanje i da uhvati njihovog kolovođu, sebastijanistu* Antonija Savetnika“, čita s praga. „Prva strana ili unutrašnje, gospodine?“

„Neka ide ispod čitulja i misa“, kaže direktor. Pokazuje prema ulici, gde je nestao čovek u tamnom. „Znate li ko je onaj tip?“

„Galileo Gal“, odgovara kratkovidni novinar. „Škot koji ljude u Baiji moli da mu dopuste da im opipa glavu.“

* U Portugalu (i Brazilu) ovim imenom se nazivaju svi koji veruju da kralj don Sebastijan I (1554–1578) nije mrtav, te da predstoji njegov povratak kojim će se obezbediti konačna pobjeda hrišćanstva. (Prim. prev.)

* * *

Rodio se u Pombalu kao sin obučara i njegove dragane, sakate žene koja je pre njega ipak rodila tri muškarca, posle i devojčicu što je preživela sušu. Nazvali su ga Antonio i, da je logika vladala svetom, on ne bi smeo biti živ, jer se, još dok je išao četvoronoške, desila katastrofa koja je opustošila čitavu oblast, uništivši useve, ljude i stoku. Usled suše je skoro ceo Pombal odbegao prema obali, ali je Tibursio da Mota, koji se u svojih pola veka nikad nije udaljio više od jedne milje od toga mesta gde nije bilo nogu koje njegove ruke nisu obule, objavio da on svoju kuću ne namerava da napusti. I ispunio je to, ostavši u Pombalu s jedva dva tuceta ljudi, jer je čak i misija otaca lazarista opustela.

Kada su, godinu dana kasnije, izbeglice iz Pombala počele da se vraćaju, ohrabrene vestima da su nizine ponovo poplavljene i da se žitarice mogu sejati, Tibursio da Mota već je bio sahranjen, kao i njegova sakata prilježnica i sva tri starija sina. Pojeli su sve što je bilo za jelo, a kad je toga ponestalo, sve što je bilo zelene boje i, naposljetku, sve što su zubi mogli da isitne. Vikar don Kazimiro, koji ih je sahranjivao, tvrdio je da nisu pomrli od gladi već iz gluposti, zato što su jeli obučarsku kožu i pili vodu iz Volujske lagune, legla komaraca i smrada koje su čak i jarci izbegavali. Don Kazimiro je prihvatio Antonija i njegovu sestricu, omogućio im je da prežive na dijeti od vazduha i molitvi, a kada su se kuće u mestu ponovo napunile narodom, potražio je dom za njih.

Devojčicu je odvela kuma, koja je otišla da radi na posedu barona De Kanjabrave. Antonija, u to doba petogodišnjaka, usvojio je drugi obučar iz Pombala, po nadimku Ćora – oko je izgubio u nekoj tuči – koji je zanat izučio u radionici Tibursija da Mote, a po povratku u Pombal nasledio njegove mušterije. Bio je to osoran čovek, koji se često opijao i umeo da osvane

ispružen na ulici, bazdeći na kašasu*. Nije imao ženu i terao je Antonija da radi kao tovarno živinče, da mete, čisti, dodaje eksere, makaze, sedla, čizme ili da ide u štavionicu. Za spavanje mu je odredio jednu kožu, pokraj stočića za kojim je Ćora provodio sve vreme kad nije terevenčio s pajtašima.

Siroče je bilo sitno i poslušno, sama kost i prestravljene oči koje su izazivale sažaljenje kod žena iz Pombala, te su mu one, kad god su mogle, davale što god za jelo ili odeću koju njihova deca više nisu nosila. Jednog dana je dvanaestak žena, koje su sakatu poznavale i s njom naklapale na bezbroj krštenja, prvih pričesti, bdenja i venčanja, došlo u Ćorinu radionicu sa zahtevom da Antonija pošalje na veronauku, da bi se pripremio za prvu pričest. Prepale su ga rekavši mu da će Bogu polagati račune ako dečak umre nepričešćen, te je obućar preko volje, dao pristanak da Antonio ide na veronauku u misiju, svako popodne, pred večernje.

Tada se desilo nešto značajno u životu dečaka, kojeg će, malo kasnije, usled promena koje je u njemu izazvao hrišćanski nauk lazarista, početi da zovu Bogomoljčićem. Izlazio je s propovedi odsutnog pogleda i kao oslobođen prljavštine. Ćora je pričao da ga je i mnogo puta noću zaticao kako kleči u mraku, oplakujući Isusove muke, tako zanesenog da ga je u svet vraćao tek pošto bi ga dobro prodrmusao. Drugih noći bi čuo kako priča u snu, uznemiren, o Judinom izdajstvu, o Magdaleninom pokajanju, o trnovom vencu, a jedne noći kako se zariče na večnu bezgrešnost, kao sveti Franja Saleški kad je napunio jedanaest godina.

Antonio je tako našao zanimanje kojem će posvetiti život. I dalje je ponizno ispunjavao Ćorina naređenja, ali je to obavljao polusklopljenih očiju i mičući usnama tako da su svi znali da se on to, u stvari, moli bogu, premda je meo, ili trčao kod remenara, ili pridržavao đon po kojem je Ćora tukao čekićem. Poočima

* Rakija koja se dobija fermentacijom i destilacijom meda i melase. (Prim. prev.)

su dečakovi postupci zbunjivali i plašili. U uglu gde je spavao, Bogomoljčić je sagradio oltar, sa sličicama svetaca koje su mu poklonili u misiji i krstom od šike-šikea* koji je sam izdeljao i obojio. Tu je palio molitvenu sveću, čim bi ustao i pre nego što bi legao, i tu je, klečeći sastavljenih ruku i pogružena izgleda, provodio slobodno vreme umesto da trčkara po pašnjacima, jaše neosedlane neukroćene životinje, lovi golubove ili gleda kako se štroje bikovi, kao ostala deca iz Pombala.

Posle prve pričesti postao je don Kazimirov ministrant, a kada je ovaj umro, nastavio je da pomaže pri službi božjoj lazaristima iz misije, mada je radi toga morao da pešači, u odlasku i povratku, po čitavu milju** dnevno. U procesijama je kadio i pomagao da se urese nosiljke i oltari na uglovima gde su se Devica ili Dobri Isus zaustavljali da se odmire. Bogomoljčićeva pobožnost bila je podjednako velika kao i njegova dobrotu. Za stanovnike Pombala bilo je uobičajeno da vide kako Antonio vodi slepca Adelfa, prateći ga ponekad do pašnjaka pukovnika Fereire, gde je slepac nekad radio sve dok nije dobio mreše, a za kojima je sada osećao čežnju. Vodio ga je držeći ga za mišicu, po bespuću, noseći u ruci motku kojom je čeprkao zemlju da otkrije zmijske, strpljivo slušajući slepčeve priče. I prikupljao je Antonio hranu i odeću za gubavca Simeona, koji je živio kao šumska zver otkako su mu meštani zabranili da prilazi Pombalu. Jednom nedeljno Bogomoljčić mu je u zavežljaju odnosio komade hleba i sušenog mesa i žitarice koje je za njega isprosio, a meštani bi ga приметili izdaleka, kako se provlači između stenja u brdu gde je bila gubavčeva jazbina, kako vodi na zdenac bosonogog dugokosog starca, odevenog samo u žutu kožu.

* Zajednički naziv za više vrsta mahunarki, drvenastog žbunja, grozdastog cveta. (Prim. prev.)

** Španska milja meri više od 5,5 km. (Prim. prev.)

Kad je prvi put video Savetnika, Bogomoljčiću je bilo četrnaest godina i već je, nekoliko nedelja ranije, doživeo užasno razočaranje. Otac Moraes iz lazarističke misije kao da je sručio na njega vedro ledene vode rekavši mu da sveštenik ne može postati jer je kopile. Tešio ga je objašnjavajući da Bogu svejedno može služiti čak i ako se ne zaređi, i obećao da će se zauzeti za njega u jednom franjevačkom manastiru gde će možda pristati da ga prime kao brata svetovnjaka. Bogomoljčić je tu noć preplakao ridajući tako tužno da ga je Ćora, razjaren, izdevetao prvi put posle mnogo godina. Dvadeset dana kasnije, pod vrelim podnevnim suncem, banula je u glavnu ulicu Pombala mršava, usukana prilika, tamna, crne kose i vatrenih očiju, umotana u ljubičastu tuniku, koja je, praćena dvadesetinom ljudi što su ličili na prosjake a ipak izgledali ozareni srećom, prošla kao talas kroz naselje u pravcu stare kapele od naboja pod crepom što je, od smrti don Kazimirove, tako propala da su ptice savile gnezda među svecima. Bogomoljčić je, kao i mnogi meštani Pombala, video kako se hodočasnik moli ležeći na patosu, isto kao i njegovi pratioci, i tog popodneva slušao je njegove savete za spas duše, kritiku bogohulnika i proročanstva.

Tu noć Bogomoljčić nije prespavao u obučarskoj radionici već na pombalskom trgu, zajedno s hodočasnici koji su plegali po zemlji, oko svetitelja, i idućeg jutra i popodneva, i svakog dana dok je ovaj bio u Pombalu, Bogomoljčić je radio s njime i njegovima na popravljanju nogu i naslona klupa u kapeli, ravnjanju patosa i podizanju kamene ograde kojom će se odvojiti groblje, dotad jezičak zemlje koji je zalazio u naselje. I svaku noć prečučao je kraj njega zanesen slušajući istine iz njegovih usta.

No kada ga je, pretposljednje Savetnikove noći u Pombalu, Antonio Bogomoljčić zamolio da mu dozvoli da pođe s njim po svetu, najpre su svečeve oči – žestoke i ledene istovremeno – a zatim i njegove usne rekly ne. Bogomoljčić se gorko rasplakao,

klečeći kraj Savetnika. Noć je bila poodmakla, Pombal je spavao, odrpanci takođe, sklupčani jedni uz druge. Vatre su se pogasile, ali su zvezde plamtele iznad njihovih glava, i čula se pesma zrikavaca. Savetnik ga je pustio da se isplače, dozvolio mu da mu izljubi porub tunike i nije se sažalio nad Bogomoljčićevim ponovnim preklinjanjem da mu dopusti da ga sledi, jer mu srce govori da će tako najbolje služiti Dobrom Isusu. Dečak mu je obrglio gležnjeve i ljubio žuljevita stopala. Kada je video da se iznurio, Savetnik mu je obujmio glavu s obe šake i prisilio ga da ga pogleda. Primakavši mu lice, upitao ga je svečano voli li Boga dovoljno da bi mu na žrtvu prineo bol. Bogomoljčić je to potvrdio glavom, nekoliko puta. Savetnik je zadigao tuniku i dečak je uspeo da vidi, pri prvom svetlu, kako skida žicu koja mu je na struku sekla meso. „Sada je ti nosi“, rekao mu je i pomogao mu da razmakne odeću, da bodljikavom žicom pritegne telo i da je zaveže.

Kada se, sedam meseci kasnije, Savetnik sa svojim pratiocima – promenila su se neka lica, broj im se povećao, među njima je sada bio i jedan ogroman i polunag crnac, ali su siromaštvo i sreća u njihovim očima bili isti kao ranije – ponovo pojavio u Pombalu, u vrtlogu prašine, bodljikava žica još je bila oko Bogomoljčićevog struka, koji je najpre pomodreo, a zatim su se na njemu otvorile brazde koje su se kasnije pokrile mrkim krastama. Nije je skidao ni jedan jedini dan i samo je povremeno pritezao žicu koju bi olabavilo svakodnevno kretanje tela. Otac Moraes pokušao je da ga nagovori da to više ne nosi, objašnjavajući da izvesna doza dobrovoljnog bola Bogu godi, ali da bi, preko neke granice, ta žrtva mogla da preraste u bolesno zadovoljstvo podstaknuto samim Đavolom, te da je on u opasnosti da svakog časa tu granicu prekorači.

Antonio ga ipak nije poslušao. Na dan kad su se Savetnik i njegova svita vratili u Pombal, Bogomoljčić se nalazio u magazi

kabokla* Umberta Salustijana i srce mu se skamenilo u grudima, kao i vazduh koji mu je ulazio u nosnice, kad ga je video kako prolazi na metar rastojanja, okružen svojim apostolima i desetinama meštana i meštanki, i kreće, kao i prošli put, pravo prema kapeli. Krenuo je za njim, pridružio se vrevi i metežu naroda i izmešan sa svetom molio se na pristojnom rastojanju, osećajući uzavrelost u krvi. I te noći je saslušao njegovu propoved, pri svetlosti vatre, na zakrčenom trgu, još se ne usuđujući da mu se približi. Ovog puta je ceo Pombal bio tu i slušao ga je.

U sam osvit, kada su otišli meštani, koji su se molili i pevali i dovodili mu bolesnu decu da od Boga izmoli njihovo isceljenje, ispričavši mu svoje jade i raspitavši se šta im sprema budućnost, i kad su učenici već plegali, onako kako su to uvek činili, služeći jedni drugima kao uzglavlja i pokrivači, Bogomoljčić, preskačući dronjava tela, priđe, krajnje smerno kao što je prilazio da se pričesti, mračnoj, ljubičastoj prilici koja je razbarušenu glavu oslanjala na mišicu. Vatre su bile na izdisaju. Savetnikove oči su se otvorile i gledale ga dok je prilazio i Bogomoljčić će uvek ponavljati slušaocima svoje priče da je u njima na tren video da ga je taj čovek očekivao. Ne rekavši ni reči – ne bi ni bio kadar da to učini – raširio je košulju od grubog platna i pokazao mu žicu kojom je bio opasan oko struka.

Pošto ga je nekoliko sekundi gledao ne trepnuvši, Savetnik klimnu glavom i preko njegovog lica prelete kratak osmeh koji je – reći će Bogomoljčić na stotine puta tokom sledećih godina – značio njegovo posvećenje. Savetnik pokaza pored sebe, na maleni prostor slobodne zemlje koji kao da je bio sačuvan upravo za njega u hrpi telesa. Dečak se tu šćucuri, shvatajući bez reči da ga Savetnik smatra dostojnim da s njime krene drumovima sveta, u boj protiv Đavola. Psi noćobdije, meštani

* Mešanac belca s Indijankom. (Prim. Prev.)

ranoranioci Pombala slušali su još dugo Bogomoljčićev plač i ne sluteći da on to sada rida od sreće.

Njegovo pravo ime nije bilo Galileo Gal, ali je zaista bio ratnik slobode, ili, kako je sam umeo da kaže, revolucionar i frenolog. Dve smrtne presude pratile su ga svetom i u tamnici je proveo pet od svojih četrdeset i šest godina. Rodio se sredinom veka, u jednom selu na jugu Škotske gde mu je otac imao lekarsku praksu i gde je bezuspešno pokušavao da osnuje slobodarski kružok za širenje Prudonovih i Bakunjinovih ideja. Kao što su druga deca odrasla slušajući bajke o vilama, on je odrastao slušajući da je svojina uzrok svih društvenih zala i da će siromah raskinuti lance eksploatacije i mračnjaštva tek kad pribegne nasilju.

Njegov otac bio je učenik čoveka kojega je smatrao jednim od najuzvišenijih mudraca svog vremena: Franca Jozefa Gala, anatoma, fizičara i osnivača frenološke nauke. Dok se za ostale Galove pristalice ova nauka sastojala samo u verovanju da su intelekt, instinkt i osećanja organi smešteni u moždanoj kori, i da mogu da se izmere i dotaknu, za Galileovog oca ova disciplina značila je smrt religije, empirijski temelj materijalizma, dokaz da duh nije ono nemerljivo i neopipljivo što filozofske vradžbine tvrde da jeste, već da je on jedna od dimenzija tela, poput čula, i da je poput njih podesan za proučavanje i klinički tretman. Škot je svom sinu, čim je ovaj postao svestan sebe, počeo da uliva ovo jednostavno pravilo: revolucija će društvo osloboditi nedaća, a nauka čoveka. Borbi za ova dva cilja Galileo je posvetio svoj život.

S obzirom da su mu te razorne ideje učinile život nemogućim u Škotskoj, otac se nastanio na jugu Francuske, gde je uhapšen 1868. jer je pomogao radnicima predionica u Bordou

za vreme jednog štrajka, te upućen u Kajenu. Tamo je skončao. Iduće godine Galileo je dopao tamnice, optužen za saučesništvo u podmetanju požara u nekoj crkvi – sveštenik je za njega bio najomraženiji tvor, odmah posle vojnika i bankara – ali je posle nekoliko meseci pobegao i radio je s nekim Parižanom hirurgom, starim očevim prijateljem. U to vreme uzeo je ime Galileo Gal umesto svoga, previše znanog policiji, i počeo je da objavljuje kratke napise iz politike i popularne nauke u lionskom listu *L'Étincelle de la révolte*.*

Jedna od stvari kojima se ponosio bilo je to što se od marta do maja 1871. borio s pariskim komunarima za slobodu ljudskog roda i što je bio svedok genocida nad trideset hiljada ljudi, žena i dece koji su izvršile Tjerove snage. I on je osuđen na smrt, ali je pre pogubljenja uspeo da pobjegne iz kasarne u uniformi narednika-tamničara kojeg je ubio. Obreo se u Barseloni i tu se zadržao nekoliko godina studirajući medicinu i baveći se frenologijom uz Marijana Kubija, mudraca koji se hvalio da otkriva najskrivenije sklonosti i crte bilo kog čoveka tako što jagodicama prstiju samo jednom pređe preko njegove lobanje. Taman je izgledalo da će položiti za lekara kada mu je ljubav prema slobodi i napretku, ili sklonost ka pustolovinama, opet preokrenula život. Sa šačicom ljudi odanih Ideji izvršio je jedne noći prepad na kasarnu Monžuik, s ciljem da izazove oluju koja će, kako su mislili, uzdrmati temelje Španije. No neko ih je potkazio i vojnici su ih dočekali pucnjavom. Video je kako u borbi padaju njegovi drugovi, jedan za drugim; kada su ga uhvatili, imao je nekoliko rana. Osudili su ga na smrt, ali pošto se garota** po španskom zakonu ne primenjuje na ranjenika, odlučili su prvo da ga izleče pa da ga onda ubiju. Prijatelji i ljudi

* *Iskra pobune* (Prim. prev.)

** Gvozdena naprava kojom su u Španiji nekad izvršavali smrtnu presudu davljenjem. (Prim. prev.)

od uticaja omogućili su mu da pobjegne iz bolnice i da se ukrca, s lažnim dokumentima, na jedan teretni brod.

Proputovao je zemlje, kontinente, uvek veran idejama svog detinjstva. Dok su se, zavisno od okolnosti, menjivale političke akcije i naučna praksa, on se napipao žutih, crnih, crvenih i belih lobanja, ispisujući tokom života, sastavljenog od pustolovina, tamnica, srećnih obrta, tajnih sastanaka, bekstava, nevolja, sveske koje su potkrepljivale, obogaćujući ga primerima, nauk njegovih učitelja: sopstvenog oca, Prudona, Gala, Bakunjina, Špurchajma, Kubija. Tamnovao je u Turskoj, u Egiptu, u Sjedinjenim Državama, zbog nasrtaja na društveni poredak i verske ideje, no zahvaljujući svojoj srećnoj zvezdi i preziranju opasnosti nikada nije dugo bio iza rešetaka.

Godine 1894. bio je lekar na nemačkom brodu koji je doživeo brodolom na obali Baije, brodu čije će olupine ostati zauvek nasukane ispred tvrđave San Pedro. Bilo je proteklo tek šest godina otkako je Brazil ukinuo ropstvo i pet otkako je od carstva postao republika. Pridobila ga je ta mešavina rasa i kultura, ta društvena i politička uzavrelost, to društvo u kojem su se mešale Evropa i Afrika i još nešto što mu dosad nije bilo poznato. Odlučio je da ostane. Ordinaciju nije mogao da otvori jer diplomu nije imao, tako da je, kao što je to i drugde činio, za život zarađivao dajući časove jezika i prihvatajući se privremenih poslova. Premda je tumarao po zemlji, uvek se vraćao u Salvador, gde su ga viđali u knjižari Katilina, u hladu palmi na Vidikovcu ojađenih ili u mornarskim krčmama u donjem gradu, gde je slučajnim slušaocima tumačio da se sve vrline mogu usaglasiti ukoliko se razum, a ne vera, uzmu za srž života, da nije Bog već Sotona – prvi pobunjenik – istinski kralj slobode i da će, čim bude razoren stari poredak, zahvaljujući revolucionarnoj akciji, novo društvo samo od sebe procvetati, slobodno i pravedno. Mada ga je poneko i slušao, nije se činilo da mu ljudi poklanjaju previše pažnje.